

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות

פרקים ד-ה: תפילה

סוגיה נז: תיקון מקום התפילה (8):
"לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים"

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

סוגיה נז: תיקון מקום התפילה (8): "לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים"

*

רקע

הגמ' אומרת שאדם צריך להתפלל אחר שנכנס שיעור שני פתחים, נחלקו הראשונים אם "שיעור שני פתחים" הוא שיעור של זמן או שיעור של מרחק. הרמב"ם אינו מביא דין זה בפרק ה, בהלכות של תיקון מקום התפילה, אלא בפרק ח, בהלכות תפילת הציבור בבית הכנסת.

מקורות

- א. גמ' ח. "אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שני פתחים... ואחר כך יתפלל"
- ב. רש"י ד"ה שיעור של שני פתחים
תלמידי רבינו יונה ד. ד"ה לעולם
רא"ש פ"א סי' ז, "אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שיעור... מוצאי מצא חיים"
רמב"ם הל' תפילה פ"ח ה"ב, הגהות מיימוניות אות ג
- ג. שו"ע סי' צ סע' כ, ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

אמר רב חסדא: לעולם יכנס אדם [שיעור] שני פתחים ואחר כך יתפלל. [גמ' ח.]

רש"י [ד"ה שיעור של שני פתחים] מפרש שצריך להיכנס שיעור שני פתחים: "שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשוי עכוב בית הכנסת, ויהא מזומן סמוך לפתח לצאת". תלמידי רבינו יונה [ד. ד"ה לעולם] והרא"ש [סי' ז] מאמצים את פירוש רש"י, ועל פיו מחדשים תלמידי רבינו יונה, שאם מקומו הקבוע ליד הפתח - מותר, שהרי הוא יושב סמוך לפתח כיוון שזה מקומו ולא כדי שיהיה סמוך לצאת. תלמידי רבינו יונה והרא"ש מביאים יש מפרשים, שאסור לאדם להתפלל מיד כשנכנס לבית הכנסת, אלא צריך לשהות כזמן הליכה של שני פתחים, ואחר כך, לאחר שנוגע ונח קמעא מותר לו להתפלל.

מהר"ם מרוטנברג [מובא בהגהות מיימוניות הל' תפלה פ"ח ה"ג, ובטור סי' צ] מפרש כרש"י, שצריך לשבת במרחק שני פתחים מפתח בית הכנסת, אך הוא מפרש הלכה זו בדרך שלישית, ולדעתו האיסור הוא רק בפתח הפתוח לרשות הרבים, כיוון שמראות רשות הרבים מסיחים את כוונתו.

הרמב"ם [פ"ח ה"ב] פוסק: "וכשיכנס בבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל לקיים מה שנאמר 'לשמור מזוזות פתחי'". לא ברור מדברי הרמב"ם אם שיעור שני פתחים הוא שיעור מרחק כשיטת רש"י, או שיעור זמן כשיטת היש מפרשים בתלמידי רבינו יונה והרא"ש, אך משמע ממיקום ההלכה, שדין זה אינו דין בהלכות תפילה אלא דין בכבוד

בית כנסת. הדין "לשמור מזוזות פתחי" מלמד שבית כנסת אינו רק מקום להתפלל בו, אלא הוא בית ה', ולכן אין לפתוח בתפילה מיד בכניסה לבית הכנסת, אלא יש להתארח תחילה בבית ה', ורק אחר כך להתפלל.

הב"ח [סי' צ, סע' יג ד"ה ומ"ש ונראה שאין לחלק] מפרש פירוש נוסף על פי הירושלמי, שאדם צריך להיכנס לפנים משני פתחים ממש. לדעת הב"ח בירושלמי מתחדש, שלכל בית כנסת צריך לעשות עזרה [לזב"י] לפני בית הכנסת כדי שהכנסים לבית הכנסת ייכנסו שני פתחים, פתח הכניסה לעזרה ופתח הכניסה לבית הכנסת.

מסביר הב"ח, שדרך העולם, שהצריך לבקש בקשה ממלך בשר ודם, עומד בחצר ומוסר את הבקשה לעבד המלך, והעבד נכנס לטרקלין ומוסר את הבקשה למלך. אבל מלך מלכי המלכים אוסר לבקש על ידי שום אמצעי. כדי להורות על אמונה זו, תיקנו חכמים לעשות שני פתחים, כדי שנרגיש שאנו נכנסים לטרקלין של מלך מלכי המלכים.

סיכום

נחלקו הראשונים בהבנת מהות הדין להיכנס לבית כנסת שיעור שני פתחים ובגדריו: רש"י, תלמידי רבינו יונה והרא"ש סוברים שאין להתפלל ליד פתח הכניסה לבית הכנסת, מפני שתפילה שם נראית כמשוי, אלא יש חיוב להרחיק שמונה טפחים מהפתח. לדעתם אין איסור להתפלל בפתח הכניסה כשזה מקומו הקבוע. תלמידי רבינו יונה והרא"ש מביאים יש מפרשים, שלדעתם אין להתפלל מיד בכניסה לבית הכנסת, אלא צריך לשהות שיעור הליכה של שמונה טפחים, כדי שתתיישב דעתו. מהר"ם מרוטנברג סובר שצריך להרחיק שמונה טפחים מהפתח, אך האיסור הוא רק בפתח הפונה לרשות הרבים, כדי שמראות רשות הרבים לא יסיחו את דעתו. מהרמב"ם משמע שהחיוב אינו מדין תפילה אלא משום כבוד בית כנסת.

הב"ח מחדש על פי הירושלמי, שיש חיוב להיכנס לבית כנסת דרך שני פתחים, כדי להדגיש שאנו נכנסים לטרקלינו של מלך, ואיננו מתפללים על ידי גורם אמצעי המתווך בינינו לבין מלך מלכי המלכים.

הלכה

השו"ע [סי' צ סע' כ] מביא את שיטת רש"י, תלמידי רבינו יונה והרא"ש, וכן את שיטת היש מפרשים ואת שיטת מהר"ם מרוטנברג, ופוסק: "ונכון לחוש לכל הפירושים". המשנה ברורה [סי' צ סקס"א] פוסק את חידושו של הב"ח להלכה: "ועל כן טוב להדר לכתחילה שלא להתפלל בעזרה [לזב"י] כי אם בבית הכנסת".